

ISSN 2335-0121

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА V

БРОЈ 5

БЕОГРАД
2017

Ономастика централног Косова / Милета Букумирић ; главни уредник Александар Лома. – Београд : САНУ, 2015

и

Ономатолошки прилози. [Књ.] 22 / главни уредник Александар Лома. – Београд : САНУ, 2015

Говорили: академик Александар Лома
академик АНУРС Слободан Реметић
др Јованка Радић

У Београду, уторак 13. септембар 2016. у 13 часова

ТРИНАЕСТ

Данас је 13. септембар, 13 сати. Пре месец дана, 13. августа, навршило се тринаест година откако је крај Гораждевца, код Пећи, у Метохији, на обали Бистрице, на плажи, на купању, из жбуња, из невиделице, из „калашњикова“, рафалима нападнуто педесеторо српске деце и младих. Иван Јововић и Панта Дакић су убијени, неколико их је тешко рањено. Криваца нема. Истрага је обустављена. Прошле године је на споменик погинулима бачен Молотовљев коктел, потом још један напад.

Међу најтеже рањеним био је тринаестогодишњак Богдан Букумирић. Погодило га је осам метака. Није изгубио свест. Док су га возили кроз Пећ, чула се музика, веселје, псовке и клетве на албанском. С њим је био лакше рањени брат Бошко. Мајка им је рано умрла. Стрина која их је пазила убијена је на кућним вратима у Гораждевцу. Богдан Букумирић је чудом залечен на ВМА. Данас је у Београду. Нема сле-

зину, један бубрег, део лобање. Има стан који нема чим да отплаћује.

Пре 13 година, одмах после злочина, у Гораждевцу где је рођен, Богданов блиски сродник, универзитетски професор, ономастичар и дијалектолог, ондашњи председник Српског националног већа у Гораждевцу, који је 2013. после аплауза студената и колега умро на радном месту, на Филозофском факултету у Косовској Митровици, тринаест година раније, на протесту у месту злочина, читао је отворено писмо Кофи Анану и казао:

„Гораждевац је доживео трагедију захваљујући Вашој неодлучности или неспремности да истини погледате у очи“.

Писмо је још запечаћено. Запечаћене су и судбине двојице Букумирића. Пола млађега живи међу њима. Старији не може да почива међу својима. Ноћу неко долази да руши споменике.

Међутим, ми ћемо данас о споменицима који су трајнији, о двадесет и другој свесци часописа Одељења језика и књижевности САНУ *Ономатолошки прилози* и о трећој књизи у библиотеци тог часописа, чији најновији број затвара некролог професору Милети Букумирићу, чија је последња, сада испред нас, књига *Ономасијика централној Косова*.

Говоре академик АНУРС Слободан Реметић, научни саветник др Јованка Радић и академик Александар Лома, главни уредник обеју књига што их данас, на нашој четрнаестој овогодишњој Трибини, приказујемо.

(Реч уредника Трибине)

М. В.

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА *ОНОМАТОЛОШКИХ ПРИЛОГА*

„Ономатолошки прилози излазе успореним ритмом каквим дише српска ономастика.“ Та реченица чита се на страницама двадесет друге књиге часописа, објављене прошле године, која је један од предмета данашњег представљања. Срочио сам је делом и да се као главни уредник оправдам за нередовност излажења; претходна, двадесет и прва књига, појавила се 2011, а и раније, за време и пре мога уредниковања, било је сличних прескакања годишта, тј. поремећаја нормалног ритма публиковања. То свакако не звучи као препорука за озбиљан часопис у доба владавине „сцијентометрије“, која као главна

мерила за вредновање научне периодике промовише редовност издажења – најмање једну, по могућству две или више свезака за годину – и цитираност у другој периодици. О томе данас нећу више ништа рећи, мада би се могло много говорити. Покушаћу да љубазан позив колеге Вуксановића искористим – надам се не и злоупотребим – тако што ћу кроз сажет осврт на протеклих четрдесетак година *Ономајолошких прилога* оцртати профил те публикације у њеном континуитету и дати основну информацију о садржини свих досадашњих њених томова, а не само овог најновијег. Чиним то као неко ко их је све прочитао од корица до корица, најпре као састављач индекса, затим као члан уређивачког одбора и најзад као главни уредник. На то што ми је име са дна последње странице часописа током времена доспело на прву не гледам са неким поносом, већ пре са сетом са којом се увек из садашњице осврћемо на „златно доба почетака“, поготову што се досадашњи континуитет ове едиције приближно подудара са трајањем моје властите научне каријере.

Погледате ли поређане на некој полици двадесет и два тома овог часописа, прво што ће вам пасти у очи биће њихова дебљина, најтањи из 1998. броји 272, најдебљи из 2009 – 787, у просеку је то округло по 500, у збиру нешто више од 11.000 страница. Томе ваља придодати још око хиљаду колико скупа броје три књиге „Библиотеке Ономајолошких прилога“, од којих трећу овде представљамо, те претпостављам да би свих двадесет пет књига стављених заједно на тас неке ваге претегле понеки часопис који је редовније излазио у последњих тридесет и седам година. То, наравно, ништа не говори о научној тежини, али унутар аскетски скромних белих корица *Ономајолошких прилога* има и научних доприноса, довољно да у кратком времену којим располажем не могу стићи да поменем ни издалека све, него само неке од најважнијих.

Почећу од имена. *Ономајологија* је грчка сложеница, у дословном преводу ‘именословље’, рећи назив за језичку дисциплину која се зове *ономастика* а бави се изучавањем свих врста имена, како личних – антропонима, тако и географских – топонима (уз разликовање низа других поткатегија унутар те основне дихотомије). Први број *Ономајолошких прилога*, који носи на себи 1979. годину а штампан је идуће, 1980, посвећен је успомени на академика Милана Будимира. Текст насловљен „Уместо предговора“ из пера Фануле Папазоглу обавештава нас да се замисао о покретању часописа зачала у Одбору за ономастику Српске академије наука и уметности, основаном на Будимирову иницијативу 1973, да је њен духовни зачетник био сам Будимир, коме часопис дугује и своје име, а да је његова смрт 1975. успорила како конституисање Одбора, чији је он био први председник, тако и

покретање публикације. Из напомене редакције даље дознајемо да су радови за прву књигу предати већ крајем 1976. и током 1977. године.

Ја сам Милана Будимира видео само једном мало пред његову смрт, присуствујући као студент одбрани једног доктората на којој је био члан комисије, и никад нисам имао прилику да са њим разговарам, те могу само нагађати о томе како је конципирао часопис коме је дао име *Ономајолошки њрилози*. Будимир је припадао генерацији филолога и компаративних лингвиста закупљених проблематиком палеобалканских језика и супстрата на јужнословенском тлу; са њим су у првобитном Одбору за ономастику тај смер истраживања, свако на свој начин, заступали Миљивој Павловић, који је умро годину дана пре њега, Фанула Папазоглу, и она већ покојна, као и Будиминова ученица а мој професор Љиљана Црепајац, која је од почетка па све до данас члан Уређивачког одбора *Ономајолошких њрилоја*. Будимир је 1934. био покренуо са Петром Скоком један веома амбициозан међународни часопис, *Revue internationale des études balkaniques*, чији је узлет прекинуо Други светски рат. Можда је *Ономајолошке њрилоје* замишљао као нешто слично, и прва књига као да делом одсликава такву замишао. Задржаћу вас мало на садржини тога првенца, да бих што јасније предочио константе али и одређена померања тежишта у концепцији часописа у протекле четири деценије.

Прво што пада у очи је бројност и репрезентативност аутора, али и разноврсност њихових научних профила. Преовлађују славили: Радосав Бошковић, Блажо Конески, Никола Родић, Красимира Илиевска, међу њима неколико њих који су себи створили име у науци управо на пољу ономастике: Милица Грковић, Велимир Михајловић, Мате Шимундић, Звездана Павловић, али су добро заступљени хеленисти и индоевропеисти: Иван Дуриданов, Петар Илијевски, Михаило Петрушевски, Љиљана Црепајац, Светлана Слапшак. Интердисциплинарност ономастике илуструју својим прилозима историјски географ Гавро Шкриванић, антропогеограф Атанасије Урошевић и историчар рударства Василије Симић. Сви ови аутори у својим расправама третирају широк круг проблема јужнословенске и балканске ономастике. Завршни, знатно мањи сегмент прве књиге чине радови Момчила Златановића, Недељка Богдановића, Владимира Стевановића и Светозара Стијовића који презентирају ономастичку грађу прикупљену на терену. Последњи по реду, Стијовићев прилог са грађом из северне Метохије издвајам не само због његовог обима, него и стога што су ту по први пут пред научну јавност изнети свежи плодови једног широко заснованог и дугорочног подухвата који и данас траје а био је покренут малтене истовремено са иницијативом за издавање *Ономајолош-*

ких њрилоѿа – теренског прикупљања топономастичке и антропомастичке грађе из свих делова српског језичког и етничког простора. Носилац оба посла је Одбор за ономастику САНУ, а водио их је од средине седамдесетих година прошлог века па до своје смрти 1999. године Павле Ивић. Чињеница да су те две надлежности од прворазредног значаја за рад на пољу ономастике у српској средини биле од почетка обједињене једном личношћу и то таквог научног профила и формата објашњава развитак концепције *Ономаѿолошких њрилоѿа*, не кроз неку темељну промену него пре кроз оно што сам назвао премештањем тежишта. Појаснићу то на свом сопственом примеру. Студент класичне филологије, помало романтичарски заинтересован за питања илирског и уопште предсловенског супстрата у нашој топонији, испољио сам то интересовање у једном разговору са својим професором Љиљаном Црепајац. Било је то на екскурзији по Грчкој на коју нас је она водила, на неком успутном одморишту у брдима Пелопонеза, који дан пре него што ће јој, док смо били у Делфима, јавити да је њен учитељ Милан Будимир умро, 17. октобра 1975. Она ипак није заборавила да ме помене Павлу Ивићу. Непуну годину дана доцније ходао сам уз Светозара Стијовића селима око Пећи, тада још пуним Срба, обучавајући се у бележењу и акцентовању ономастичке грађе за Академијин Одбор по упутствима која је саставио Ивић. Идуће године већ сам сам прикупљао грађу по терену свога завичаја, горње Колубаре, а отада се мој научни развој све више усмеравао ка историји и дијалектологији српског и словенских језика. То не значи да је моје занимање за старобалканске, супстратне остатке у топонији ишчезло, пре се може рећи је оно благовремено избалансирано. Ни *Ономаѿолошки њрилози* нису се затворили за прилоге са таквом тематиком – у последњем броју имамо један такав из пера младог колеге Орсата Лигорија – нити се основна структура часописа мењала. И надаље се свака књига састоји од два основна сегмента, најпре долазе расправе а онда грађа, али се удео расправа, у првој књизи доминантан, све више смањивао у корист грађе, која већ од друге књиге односи превагу. То је пре свега последица Ивићевог инсистирања да се грађа прикупљена за Одбор објављује на страницама *Ономаѿолошких њрилоѿа*. Тиме су се врата часописа отварала и аматерима, који су основна знања из акцентологије и дијалектологије стицали на терену, „у ходу“ а онда се, приређујући своје теренске записе за штампу, учили техници писања научних радова. Понеком је то била одскочна даска за академску каријеру, док је другима главни мотив била приврженост завичају, што не значи да су њихови доприноси мање вредни. Данас, када се већи део научне популације у љутој борби за опстанак бави рачуни-

цом како да са што мање труда стекне што више бодова настојећи да у добро категоризоване часописе угура танушне, рециклиране, често коауторске радиће, вреди поменути пример Јакше Динића, пензионера из Зајечара, који је у последњих пет томова нашег часописа објавио укупно 918 страница ономастичке грађе из источне Србије – са његовим радом од 99 страница примљеним за штампу у следећим *Ономастолошким прилозима* биће то укупно више од хиљаду – а у међувремену је издао и *Тимочки дијалекатски речник* од 921 странице. Захваљујући таквој уређивачкој политици, која се одржала и после Павла Ивића, од обимне грађе прикупљане у току четири деценије, која, похрањена у просторији Одбора за ономастику, чека узбучавање и дигитализацију, један значајан део већ је учињен доступним научној јавности и може се користити као прилично богат узорак, мање или више репрезентативан за шире заснована истраживања. Треба, разуме се, имати у виду да захват није равномеран ни у фактографском ни у географском погледу: у неким случајевима дати су само поједини пунктови, у другим уже или шире области, неки радови пружају комплетну ономастичку грађу са датог подручја, неки само топонимију или само антропонимију; боље је заступљена Србија источно од Мораве него њени централни и западни делови, од Војводине боље Срем него Банат и Бачка, доста добро источна Херцеговина, значајни су узорци са тла старе и северне Црне Горе, а нису заобиђене ни поједине српске енклаве на тлу Румуније и Мађарске. Но пре свега треба истаћи чињеницу да је за одбор пописана и у знатној мери објављена ономастика Косова, Метохије, јужног Поморавља и Ибарског Колашина, области које су у међувремену фактички одвојене од Србије и добрим делом расрбљене. Заслуга је Павла Ивића што је у првом таласу прикупљања грађе за Одбор своје сараднике – најпре Светозара Стијовића, затим и низ других, међу њима Милету Букумирића чију књигу данас такође представљамо – усмерио на тај терен, практично у последњем тренутку да се на њему спасе српско језичко наслеђе. Парадоксално, пројекат чији је циљ било снимање синхроне теренске ситуације убрзо је попримио дијахрону димензију, јер можемо бити сигурни да се не само на Косову и Метохији, већ и у централној Србији, знатан део онога што је записано у последње три деценије прошлога века не може више документовати на терену, с тим што овде узрок томе није етничко чишћење, него прогресивна депопулација српскога села. Штавише, бројни теренски записи Светозара Стијовића, Милете Букумирића, Алије Џоговића и других не враћају нас само четрдесетак година унатраг, у доба кад су настали, већ вековима дубље у прошлост. У њима су препознати савремени ликови међника које бележе српске повеље

средњег века – Бањска, Дечанска, Светоарханђелска хрисовуља и друге. Та су имена највећим делом словенска, те се кроз њих доказује етнички и језички континуитет српског живља на косовскометохијском тлу све до најновијих времена. Да би се дошло до таквих налаза потребно је, разуме се, пре свега прикупити и критички обрадити историјску ономастичку грађу да бисмо је упоредили са савременим стањем. На том пољу српска ономастика је била у болном заостатку до осамдесетих година, а онда га је почела надокнађивати, заслугом самог Павла Ивића, затим Милице Грковић, Гордане Јовановић и других, али највећи помак учинио је Митар Пешикан, и то управо на страницама *Ономастолошких њрилоџа*, својим два великим студијама, објављеним у наставцима између 1981. и 1987, једном топономастичком, где је по подацима средњовековних српских повеља и раних турских пописа обрадио историјску топонимију Подримља – најпре северне, затим јужне Метохије, и другом антропономастичком, чији су предмет лична имена са подручја Зете, Хума и Рашке посведочена у турским дефтерима. Ове Пешиканове студије пружају методолошки узор за дијахрона ономастичка истраживања на нашем терену а истовремено обилују сазнањима драгоценим за језичку и етничку историју и историјску географију. Бојим се да њихов значај није довољно сагледан ни у лингвистичким ни у ванлингвистичким круговима. За мене, да ништа друго није објављено у *Ономастолошким њрилозима*, већ оне саме оправдавале би њихово постојање.

Имало би, разуме се, у досадашњим томовима овог часописа још доста тога вредног да се истакне, али за то нема времена, приводим ову причу крају. *Ономастолошки њрилози* покренути су у време замаха ономастичке науке на целом простору бивше Југославије. Почевши са Тивтом 1975, сваке две године одржаване су у другој републици југословенске ономастичке конференције, које су урађале обимним зборницима радова. Врхунац у сваком погледу, а пре свега по репрезентативности домаћих и иностраних учесника, био је скуп одржан 1985. у Доњем Милановцу. Од почетка су на тим скуповима били присутни дисонантни тонови условљени ваннаучним чиниоцима, али је ипак све остајало у оквирима и на нивоу академске расправе. Онда се то, као и сама држава, почело распадати. Претпоследња конференција, одржана 1987. у Приштини, остала је без свог зборника. Последњом, осмом, у Црној Гори 1990. круг је затворен. Распадом Југославије суужен је простор за размену мишљења, али и круг потенцијалних сарадника нашег часописа, премда је његово начело остало да објављује прилоге из свих делова света и на свим светским и словенским језицима. Но у стварности остали смо мање-више српски национални часо-

пис. Онда су нам последње године прошлог века задале тешке ударце. Најпре нас је 1996. напустио водећи аутор и члан уређивачког одбора Митар Пешикан, а три године доцније изгубили смо, у кратком размаку, Павла Ивића и његову десну руку Светозара Стијовића. Да се часопис не угаси помогли су Милка Ивић, која је уредила шеснаесту и седамнаесту књигу, и други близак Ивићев сарадник, Слободан Реметић који је, мада по основној вокацији дијалектолог а не ономастичар, од почетка давао драгоцен допринос Одбору за ономастику и издавању *Ономајолошких прилога*, и још увек то чини. Прикључила су нам се још два врсна ономастичара, Мато Пижурица и, нешто доцније, Јованка Радић. Тако се наставило даље, уз настојање на очувању ивићевске концепције часописа и одржању његовог квалитета. Од седамнаесте књиге уведен је сегмент „Осврти и прикази“ намењен праћењу и критичком просуђивању нових публикација. Од осамнаесте, два главна сегмента преименована су у Расправе и чланци и Монографске студије и грађа, тако што се у први сврставају текстови краћег а у други већег обима, без обзира да ли само презентирају грађу или се баве њеном анализом. И раније смо имали такве велике прилоге који су обимом и приступом представљали „књигу у књизи“, на пример „Топонимију Куча“ Драгољуба Петровића, „Топонимију Белице“ Јованке Радић и др. Следећи том, нарастао до готово осамсто страна, сугерисао нам је да часопис растеретимо тако што ћемо неке од тих обимних и заокружених целина објављивати као књиге у посебној серији названој „Библиотека Ономатолошких прилога“. Кренула је 2010. са *Топонимијом Пивске јланине* Радојке Цицмил-Реметић. Та и следећа књига у новопокренутој библиотеци овенчане су наградом српског славистичког друштва која носи име Павла Ивића, што нас природно храбри да издајући надаље овај часопис истрајемо на његовом путу. Данас представљамо трећу књигу из серије, а четврту ћемо настојати да заједно са двадесет трећом књигом часописа дамо у штампу до краја ове године, како бисмо онај успорени ритам који сам на почетку поменуо мало убрзали.

СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

КУД ГОД СЕ ОКРЕНЕШ – КОСОВО

Према распореду обавеза на данашњој Трибини припао ми је задатак да се укратко осврнем на садржај последње књиге часописа, коју чине три већ уобичајена сегмента. Расправе и чланци доносе четири